

FRANCOUZSKÁ RENESSANCE

Pavel Trtílek (22. dubna 2016)

FRANCOUZSKÉ DIVADLO POČÁTKEM NOVOVĚKU:

- **francouzská renesance**
 - konec 15. stol. – počátek 17. stol.
- **francouzský klasicismus**
 - 17. stol.
- **osvícenský klasicismus**
 - 18. stol.
- ve francouzském divadle nejasný předěl mezi **středověkem a renesancí**
 - středověké žánry uváděny současně s pozvolna nastupující renesanční dramatikou

PŘELOM 15. A 16. STOL. – VE FRANCII DOZNÍVÁ STŘEDOVĚK:

- **náboženské hry**: vítězství ctností nad neřestmi
- **frašky** (zejm. Francie a Německo):
 - kritika společnosti, typické náměty (lidské slabosti), vychytralý hrdina (hříšník), anekdotický ráz, verš
 - ***Sluha a slepec*** (nejstarší fraška, 13. stol., NN)
 - ***Mistr Pierre Pathelin*** (nejúspěšnější fr. fraška, vznik cca 1460–1465, 30 knižních vydání do r. 1600)
 - frašky provozovaly cechy a také bratrstva bláznů
 - snahou církve **potlačit svátek bláznů** došlo ve Francii ke vzniku 2 specifických typů frašky:

- **sotie** (společenská satira, postavy bláznů):
 - Pierre Gringoire (1475–1539): *Hra o knížeti bláznů a bláznivé matce* (1512)
- **veselá kázání** (parodie kázání):
 - 28. prosince: svátek bláznů
- **morality** (alegorické hry):
 - souvislost s rozsáhlými náboženskými cykly
 - *Rozuma a Nerozuma* (Rennes, 1439)
 - 8.000 veršů, 60 postav, velkolepá scénografie
 - *Člověk hříšný* (Tours, 1494)
 - rozvíjí příběh jediné ústřední postavy v pokušení
 - Nicole de la Chesnaye: *Odsouzení hostiny* (1507)

Louis de Caullery (vlámský malíř)
veselohra na podiu za vsí, kočovní herci – 1642

KONEC STŘEDOVĚKÉHO DIVADLA:

- za 600 let existence nabylo rozmanitosti a složitosti
- z liturgických tropů (10. stol.) až po světské hry a mnohadenní divadelní cykly (15. a 16. stol.)
- 16. stol. náhlý zánik – 3 důvody:
 - 1) **církev** oslabena vnitřními **konflikty** (1305–1377 sídlo církve Avignon, papež „francouzským zajatcem“, 1378–1417 papežské schisma), kritika odpustků apod.
 - 2) **univerzity** šíří vzdělanost a s ní i **humanismus**, snaha o znovuvzkříšení antických divadelních ideálů (1150 vznik pařížské univerzity – bujaré studentské oslavy **masopustu**)
 - 3) **reformační hnutí** (16. stol.) zpochybnění autority církve, snahy o reformaci (rozštěpení na katolíky a protestanty)

Avignon: papežský palác

Avignon: papežský palác

Důsledky opuštění náboženských námětů:

- autoři se obrátili ke **světským námětům**
 - obnovením zájmu o antiku vznikla renesanční syntéza antického a středověkého dědictví
 - obliba dramatizace prózy
- konec **jednotné evropské podoby dramatu**
 - křesťanství bylo sjednocujícím prvkem, nyní už každá země rozvíjela svá specifika a svůj charakteristický styl
- konec aktivní **podpory divadla** od dosavadních patronů: duchovních, městských rad i měšťanů
 - nově podpora od **šlechty a panovníků**
 - změna vztahu **divadla a společnosti** (ztráta podpory dosavadních světských i náboženských institucí)

Francouzské divadlo v letech 1500–1629:

- první projevy renesance ve Francii na sklonku 15. stol.
 - sílící vliv Itálie
- naplno za vlády **Františka I.**
 - vládl 1515–1547
 - nákladný život královského dvora
 - kulturní vzor: Itálie
 - přestavba Louvru, stavba zámků na Loiře
 - zruinoval státní pokladnu (neúnosné zvyšování daní)

Louvre

(od 1546 přestavba do renesančního slohu: Pierre Lescot)

zámky na Loire

Dvorské a školské divadlo:

- 1) 1. pol. 16. stol. (vláda Františka I.):
 - **školské divadlo** (nejprve latinsky, pak překlady z latiny a nakonec nové hry psané ve francouzštině)
 - **dvorské divadlo** (divadlo jako móda u aristokracie)
 - 1493: 1. vydání **Terentiových her** (včetně vyobrazení terentiovského jeviště)
 - do roku 1550 vyšly tiskem i překlady her **Sofokla, Euripida, Aristofana, Seneky, Plauta** a také poetika **Aristotela** a **Horatia** (měly vliv na pozdější klasicismus)
- 2) 2. pol. 16. stol. (vláda 5 králů):
 - **Jindřich II.** (vládl 1547–1559) a **Kateřina Medicejská** – urychlen rozvoj renesance

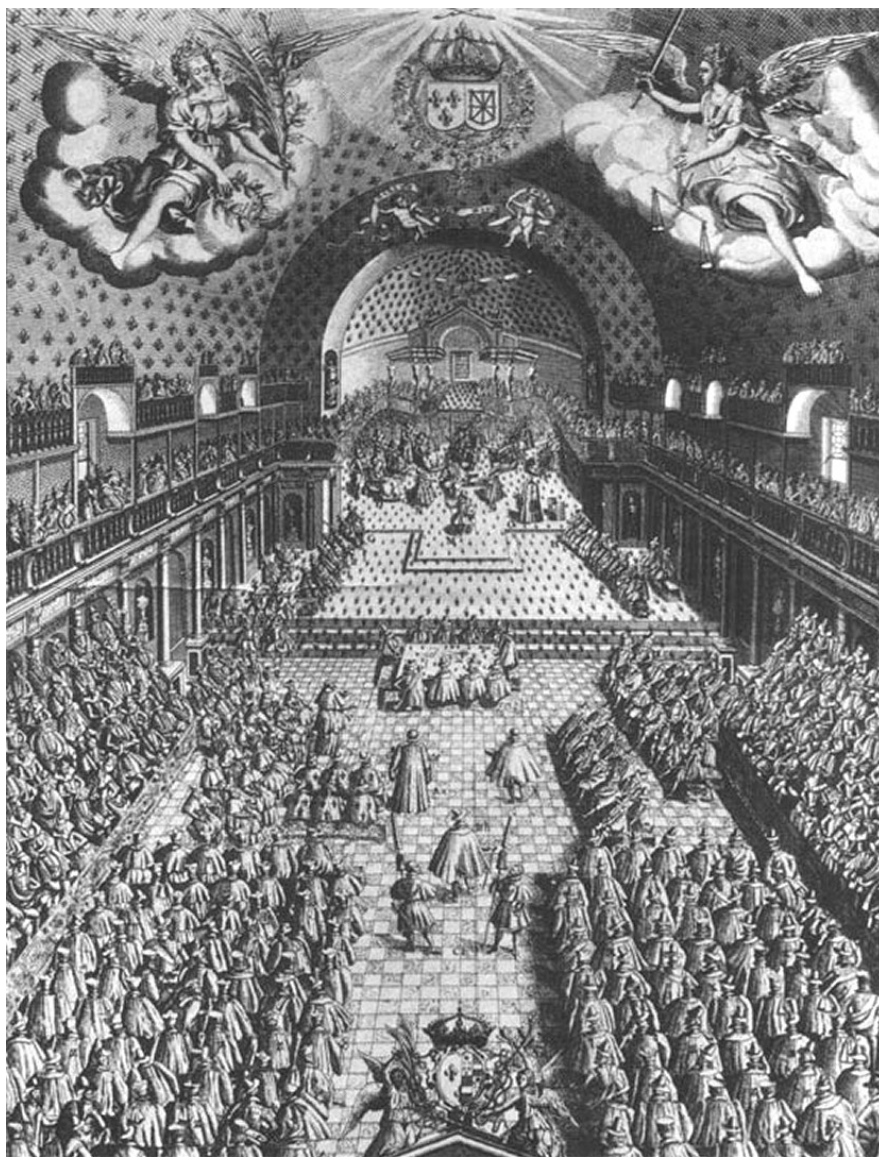
Jindřich II. a Kateřina Medicejská

Plejáda:

- skupina francouzských renesančních spisovatelů
 - vznikla v polovině 16. stol.
- snaha vypracovat francouzský literární jazyk
 - stanovili pravidla gramatiky a prozodie
 - tvořili novotvary i vlastní literární díla

Divadelní inspirace:

- 2. polovina 16. stol.: do Paříže přišli italští herci
 - působiště v paláci Petit-Bourbon
 - prvky komedie dell'arte (Théâtre italien de Paris)
- Francie ovlivněna italským divadlem až do doby klasicismu

sál v paláci Petit-Bourbon (16. stol.)

Francouzská renesanční komedie vs. tragédie:

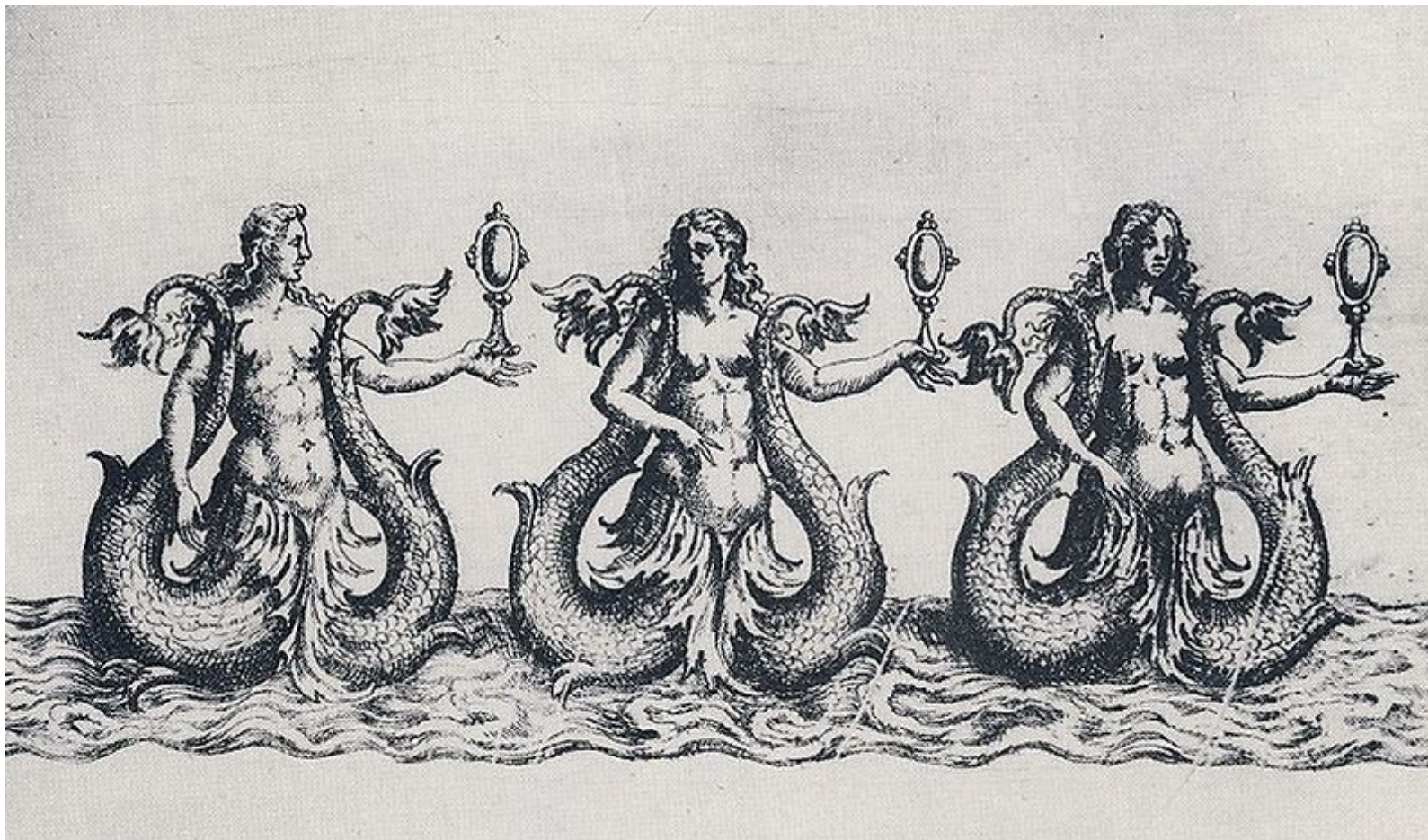
- **komedie** živější a zajímavější než tragédie
 - komické postavy působily oproti strnulým postavám tragédie životně
 - vliv středověké **frašky** i **komedie dell'arte**
- **tragédie** byla předstupněm klasicistní tragédie
 - **3 klasické jednoty** (1. zastáncem byl Jean de la Taille)
- stále silný **vliv středověku**
 - autoři hleděli diváka především pobavit
 - antika sloužila především coby zdroj témat (teprve v 17. stol. z ní udělal klasicismus ideál)

Dvorské slavnosti:

- obliba **turnajů** (František I., Jindřich II.)
- **dvorský balet** (ballet de cour): **Kateřina Medicejská**
 - regentka 3 králů: **Františka II.** (vládl 1559–1560), **Karla IX.** (vládl 1560–1574), **Jindřicha III.** (vládl 1574–1589)
 - oblíbila si slavnosti nejrůznějšího druhu (součást politiky)
 - **Královnin komický balet** (obdoba italských intermezzi a anglických masek)
 - snaha tvůrců sjednotit děj, písně, tanec i výpravnou podívanou v jeden velkolepý žánr („vzorem“ byla antika, resp. jejich představa antiky)

Královnin komický balet (Louvre)

Královnin komický balet (3 sirény, 1581)

Královnin komický balet (16. stol. openair)

Ludvík XIV.
(„Král Slunce“)

Veřejné divadlo do roku 1595:

- už za „vlády“ **Františka II.** sílily náboženské nepokoje
 - 1559–1560: Kateřina Madicejská poprvé regentkou
- **Pašijové bratrstvo** (Confrérie de la Passion)
 - sdružení původně neprofesionálních divadelníků
 - monopol na veřejné divadlo v Paříži (netýká se šlechty)
 - vystavěn **Burgundský palác**: divadelní sál
 - uváděli středověkou i renesanční dramatiku (náboženské hry už byly zakázány)
- **do 70. let** se formovaly profesionální soubory mimo Paříž
 - původně asi uváděli náboženské hry
 - Pašijovému bratrstvu odváděny poplatky za pronájem Burgundského paláce i za uvádění her kdekoli jinde v Paříži

italská skupina: sál v Burgundském paláci (Louvre 16. stol.)

Veřejné divadlo po roce 1595:

- **1595: obnova divadelních představení**
- italské skupiny (dell'arte) hostují stále častěji v Paříži
 - trvá monopol **Pašijového bratrstva** (do 1629)
- **Alexandre Hardy** (cca 1570–1632)
 - 1. fr. profesionální dramatik, dosud „nejúspěšnější autor“
 - dochováno 34 her (tvrdil že jich napsal 500)
 - za života mu vyšlo 5 svazků jeho her
 - klasicistické postupy: 5 aktů, veršové dialogy, poslové, chór – podstatou však byl příběh (jednota děje)
 - nejprve psal tragédie a pastorály, pak hlavně komedie a tragikomedie
 - jeho úspěch povzbudil další autory k tvorbě

Alexandre Hardy

Divadelní společnosti:

- **1629: končí monopol Pašijového bratrstva**
 - herecké společnosti nyní dostávaly svolení přímo od krále k usazení v Paříži
 - prudký rozvoj stagnujícího divadla
 - blíží se éra klasicismu
- v letech 1590–1710 můžeme identifikovat po celé Francii asi **400 souborů**
 - **podílnický systém:** podíl měli všichni členové (ne jen někteří jako v Anglii), výše podílu se však mohla lišit
 - počet členů: 8–12
 - někdy navíc i námezdní herci a uředníci

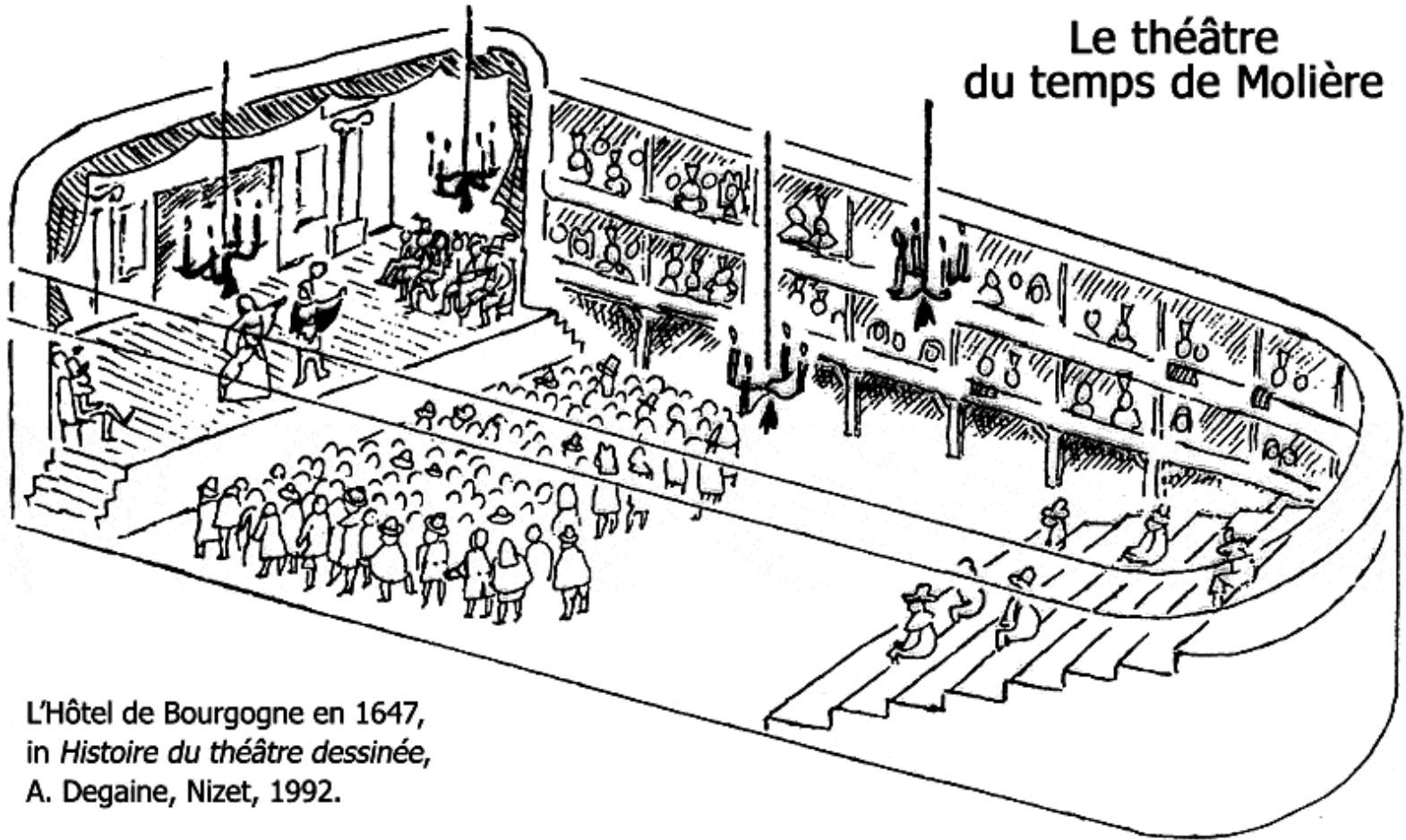
Herci a herectví:

- hráli zejména muži (často i komické ženské role), ale také ženy (např. Marie Vernier)
- herectví: společenské i náboženské stigma
 - herecké pseudonymy
- komedie
 - stylizované herectví
- tragédie
 - snaha působit realisticky, patos
- začátek tvoření typů
 - francouzská fraška měla blízko ke komedii dell'arte (stylizované kostýmy i masky), méně se však improvizovalo

Kde se hrálo:

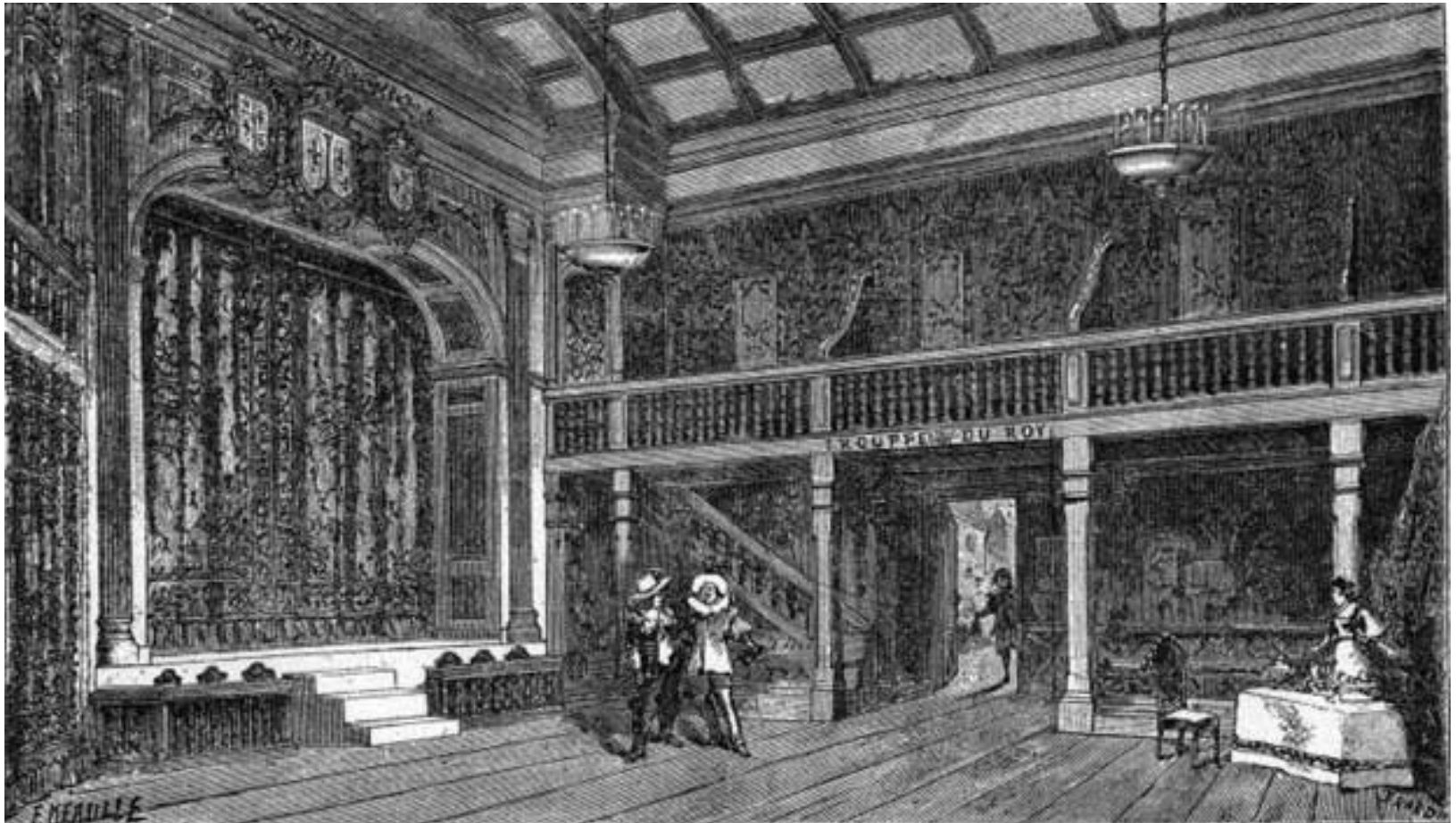
- ještě v 16. stol. na **náměstích**: mansiony
- **Burgundský palác**: hrálo se v něm 1548–1783
 - do postavení Comédie-Française jediná stálá divadelní budova v Paříži (kapacita asi 1.600 diváků)
 - kočovné soubory hrály buď bez dekorací nebo si je pronajímaly od Pašijového bratrstva
- **míčovny**
 - jejich počet v Paříži 17. století cca **250–1.800**
 - diváci přicházeli velmi brzy kvůli dobrým místům, proto soubory zaměstnávaly tzv. **prologistu** (bavil publikum před začátkem představení)
 - představení musela skončit tak, aby se diváci dostali domů ještě za světla (úřední vyhláška)

Le théâtre du temps de Molière

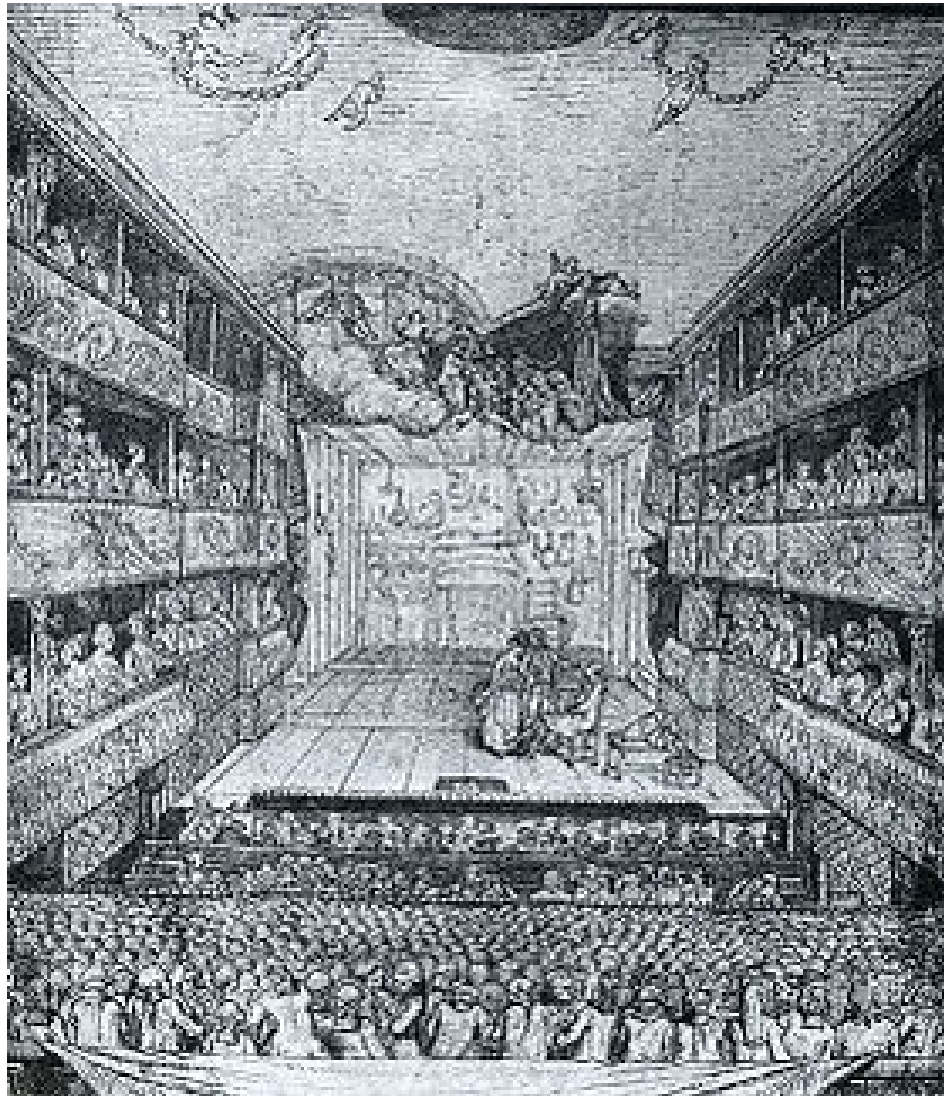

L'Hôtel de Bourgogne en 1647,
in *Histoire du théâtre dessinée*,
A. Degaine, Nizet, 1992.

Burgundský palác

Burgundský palác (hypotetické zobrazení)

Burgundský palác (hypotetické zobrazení)

Diváci chodívali ozbrojeni – časté bitky v hledišti...

míčovny

*Actia dum pilulam faciunt hinc inde volutem. Nam pila re huerat malefano in corpore vates.
Exercet nimis corpus, et ingenium. Torpet at ipsius obruta mens stabili.*

Doplňující literatura:

- Šrámek, Jiří: *Panorama francouzské literatury od počátku po současnost* (Brno, 2012)